

Az *Agria* alapító főszerkesztőjétől megszokhattuk, hogy különböző történelmi és társadalmi viszonyok távlatában, közösségi-nemzeti horizontban tekint a jelenre és a korunk irodalmára, és mindezt a nemzedéki-szemléleti sokszínűség jegyében tárja elénk. Így éri el, hogy az elemzett művek, alkotások és alkotók, értékek országos kitekintésben, sőt Kárpát-medencei beágyazottságban nyerik el a legteljesebb értelmüket. Nem véletlen tehát, hogy az erős hagyománytudattal rendelkező, határozott értékvilágot képviselő, közösségi elkötelezettségű és nemzeti horizontban gondolkodó írók és költők kaptak helyet elsősorban e tanulmánykötetben is.

Cseh Károly szavaival élve: „fény és öröklét a szolgálat”. Kődöböcz Gábor hetedik önálló kötetével újfent igazolta, hogy „emberségről példát, vitéségről formát” csak így érdemes adni. A kötet olvasása, „jó mulatság”, megírása „férfimunka volt”.

(*Hungarovox Kiadó, Budapest, 2019*)

Kovács Jolánka

Az egy irányba tartó múlt

Fellinger Károly: Plomba

A felvidéki költő tizenharmadik verseskötete nagyfokú igényességgel készült, igen elegáns kötet. Ha az olvasó kezébe veszi, lapozgatja, első benyomása az, hogy ennek a könyvnek „lelke” van.

A kötet öt fejezetre tagolódik, melyeket azok a bizonyos láthatatlan szálak kompakt egészévé fűznek egybe, azt kifejezve, hogy a szerzőnek valóban fontos volt, hogy éppen ezek a versek kerüljenek be a könyvbe. Miként a cím is. Mert mire jó a plomba, minek a jelképe? A fájdalomcsillapításnak, a hiánypótlásnak, ami ugyan tart, ameddig tart, örökké biztosan nem. Végleges megoldás tehát nem lehet, csak szükségszerű és időleges.

A *Fölöttem lebeg* című fejezet a kínzó csönd, a magányérzet, az írással kapcsolatos végletes őszinteség, kitárulkozás, a múltba nézés, a sorsszerű dolgok, az elhunyt apa miatti tompa és nem múló fájdalom, a beteg anya miatti szorongás, a már halott rokonok emlékeinek verseit gyűjti egybe.

Négysoros

minden elmúlik
csak az idő marad
megvárja a halált
neki mindent szabad

– írja Fellinger, és ebben a rövidke *Négysorosban* szinte az egész kötet mondanivalóját össze-foglalja. A múltba való gyakori visszatekintés, az összefüggések keresése a jelenlegi helyzettel, a tépelődések, és mindennek folytatásaként a halál gondolatával való foglalkozás a kötet számos versében felülrik. A tárgyak, a fogalmak, a helyzetek megszemélyesítése végig jellemző, s így a lét kaotikus-sága még elviselhetetlenebb („A szavaknak/ legalább három fejük van” – *Fekete kréta*; „A múló pillanat vigyáz/ a lencsevégre kapott/ darázsra, virágról/ virágra száll.” – *Gyűrűsujj*). A fejezetet színesebbé és élénkebbé teszik a János-versek, melyek valójában személyes vallomások, és melyeknek középpontjában János áll, aki szimpa-tikusan ügyetlen, aki a körülötte élők állandó célpontja, aki nem elég ravasz és nem elég óvatos, hát erre aztán gyakran ráfázik, aki sokszor zavart és mély fájdalommal és sokáig viseli kudarcait, sérelmeit.

Egyedi és letisztult versek fejezete a *Laplombált mennyország*, mely két részből áll. Az első részben sorakozó tíz versben, melyek számozása kódokra emlékeztet, ismét a múlt a domináns, a múlt, a „lakható égitest”, mely „forog a tengelye körül”, tehát állandóan létezik, állandóan visszajár. Nyugtató csönd már nincs is, „a madarak kiéneklék magukból”, és a csönd is az elmúláshoz kapcsolódik. Nincsenek szépen működő emberi viszonyok, csak a kitaszítottság, a sehová sem tartozás: „A családi kép közepéről,/ vigyázva, nehogy/ a többiekbe belevágjak,/kivágtam magamat/ egy életlen ollóval“. A tíz versben időnként fölbukkan az Isten, ám nem menedékként, hisz csak teszi a dolgát, mintha unalmában tenné, például „kitép egy lapot / a sors könyvéből“. Ezt a részt egy rímes, igen jó ritmusú, ironikus imának, vagy akár temetési búcsúztatónak is tekinthető vers zárja:

„Büszke tölgy volt, mondta Kira,
béke fűrészpórára,
angyalt látott, nem is egyet,
kik a sorstól megijednek...”

A *Laplombált mennyország* számozott versei után hét Plomba következik, ezek két vagy három versből álló rövid ciklusok, melyekben az emlékezés értelmetlensége (és állandó jelenléte), a halál gondolata ismét aktuális: erről szól az öngyilkos bálnak „bölcssége” is, hogy „mindennek megvan a maga helye és ideje”, a filozofikus megállapítások, a filozófiai törvények kiszűréseinek legtöbbje is a múlttal, az elmúlással kapcsolatos: „A csillagok... .irányt mutatnak a múltnak, a túlélésnek”. Ahogyan Fellingner egy igen szép, lírai négyesorban írja, a virágszál élete is az elmúlásról szól, akárcsak bárkié, csak elhítetik vele, velünk, hogy az élet a lényeg:

Áldozathozatal

Virágszál-üreg,
belemagyarazza
magát
az élet.

A Plombák verseiben végig nyugtalanság feszül, mígnem a Plomba 6-ban már a magából való kifordulás döbbenetes képeit látjuk, és nem lehet világos, vajon itt a játékaik kegyet-lenségeket végrehajtó gyerekekről van-e szó, vagy a kegyetlen gyerekként viselkedő felnőttől („Plüssmalackához / késsel közelíték” - *Állatkínzás*). A Plombák méltó befejezéseként nem is várható el más, mint újra a halállal való „játszadozás” („A halál/ képlékennyé tesz / elnyelem, / mint Jónás a cethalat,” - *Egybeesés*).

Az előző két fejezethez képest a *Mindig kicsordul* című fejezetben jelenik meg gyakrabban az Isten, igencsak abszurd helyzetekben: vagy „napimádóként”, vagy a költő fejében „bérel ki” egy emeletet, „közös fürdőszobája van”, vagy „az édenkert fája alatt ácsorog”, tehát ő maga is esendő lehet, s ezzel a költő nem tud megbékelni, mint ahogy azzal sem, hogy Isten porból teremtette az embert, és azáltal „por került a gépezetbe”, tehát ő maga sem várhat el túl sok jót a teremtményeitől. A *Mindig kicsordul* verseiben is folytatódnak az elmúlás, a halál kérdéseinek feszegetései. A halálhoz vezető út mindig is a múltból indul, a múltból, melyet az emlékek csak megszépítenek. S az ember ezen az úton: eltévedt gyermek. A csöndről, a nemlétről, a hétköznapi dolgok értelméről és értelmetlenségéről, az időről elmélkedő versek sorjáznak itt, míg a *Fogantatás* című versben Fellingner egyszerűen és nyíltan közli a tényállást, ami a dolgok állandó bonyolódásának és zűzavarosságának alapja lehet:

Amikor a szabadságot,
mint egy poharat,
megtöltöd az igazsággal,
mindig kicsordul belőle
egy pár korty.

A következő fejezetet a *Borító* című, többoldalas vers tölti ki, s bár ez a vers az *Alázat* című, a pozsonyi AB-ART kiadásában 2013-ban napvilágot látott kötetben már megjelent, mégis fontos helye van ebben a kötetben. A *Borító* szürrealisztikus stílusban megírt összegzés a lét kaotikusságáról – a reményről, aki itt félszeg kamasz”, naiv és könnyen becsapható, a múltból, a „szétszerelhető, összerakható sebről”, a bizonytalanságról, Istenről, aki a hajótörött mellett is ott van, a ragaszkodásról, a történelemtől, mely „süllyed, magába száll”, a titokról, az anyagias világról, a tapasztalat „benőtt ösvényéről”, az öregekről, a halálról. A *Borító* azonban nem egyszerű és nem tényszerű összegzés, hisz a költőből dőlnek a szavak, a ténymegállapítások súlyosak, akár egy filmben, sorjáznak egymás után a szürrealisztikus képek, a tárgyak, a fogalmak végig megszemélyesítve teszik a dolgukat, sokszor egészen a morbiditásig, és a terjedelmes vers sorai mögött az elejétől a végéig a kétségbeesés, az egymás után kiömlő gondolatok, indulatok feszülnek. A vers végére talán még kérdések kíváncsoznak: mivégre? Mivégre mindez? Mi értelme az útnak a nemlétig? Talán mindez, ami az úton át odavezet? Ám van-e annak értelme valóban?

A *Kitárt ablakok* című fejezet frappáns lezárása a kötetnek. A zűzavaros világról, életről, emberekről, a megszemélyesített tárgyakról, fogalmakról, az időről, a reményről, a reménytelenségről, az állandóan kísértő múltból, a settenkedő ha-

lálról szóló elmélkedések után mi maradhat még, aminek értelme van, ami tiszta és egyelőre érintetlen, mint a gyerekek világa? A *Kitárt ablakok* hat *Ablakának* svéd típusú gyermekverseiben elhangzó monológok egyszerűen és őszintén tárják elénk, hogyan is látják a gyerekek a saját világukat, társaikat, de a felnőtteket is, erényeikkel és hibáikkal együtt. Fellingner Károly nem véletlenül iktatta be kötetébe ezt a fejezetet – hisz ha színekkel határoznánk meg az előző négy fejezet verseit, ott a világosszürke, a sötétszürke, a fakó-barna, a szomorúkék dominálna. A kötet végén viszont váratlan fény gyullad, és ha nem is tűnik fel a szivárvány minden színe, de a napsárga, a piros, a zöld és az ibolyakék biztosan.

A kötet illusztrációiról, melyek Szukáké Lajos munkái, csak elismeréssel nyilatkozhatunk. Az illusztrációk, ezek az egyszerű és kifejező tusrajzok, melyeknél a mozdulat, a testtartás, az arckifejezés a legkidolgozottabb, kiemelik a versek életét. A versek lényegére fókuszálnak tehát, arra, ami fontos, ami figyelemfelkeltő, ami kiszökken, ami ironizál, ami felsír, ami végképp elviselhetetlen, de van, vagy volt egyszer. És nem múlt el, nem múlhat el teljesen.

(Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2019)

Szentesi Zsolt

Tudományos szakmunka és tisztelgő emlékezés

(*Tüskés Tibor válogatott bibliográfia [Összeállította Tüskés Anna]*)

Élt a XX. század második felében és a XXI. század első évtizedében Pécsen egy rendkívül széles érdeklődési körrel magáldott ember, aki hatalmas tudással rendelkezett, elképesztő mennyiségű információt, adatot, hírt tárolt magában, s mindezt – egyebek mellett – köztisztelőben álló és nagy szeretetnek örvendő tanárként éppúgy igyekezett megosztani tanítványaival, mint legkülönbözőbb írásaiban olvasóival. A helyi, de országosan ismert, és az írói/költői, illetve irodalomtörténész szakma által egyaránt elismert és nagyra tartott *Jelenkor* kulturális, művészeti, irodalmi lap (fő)szerkesztője volt 1959-1964 között. Szerkesztőbizottsági tagja, majd főszerkesztője a *Somogy* című hasonló profilú periodikának két és fél évtizeden át. S ezek csak a legfőbb adatok abból a csaknem fél évszázados irodalom- és kultúraszervezői tevékenységből, melyeknek részletes elősorolása már magában is oldalakat tenne ki. Szellemi organizátora volt a városnak évtizedeken át, s egyfajta polihisztorként széles érdeklődési körének szinte minden szegmensében, s még azon túl is cikkek, ismertetések, kritikák, tanulmányok százait írta meg és publikálta a legkülönbözőbb fórumokon, lapokban, periodikákban és folyóiratokban, illetve gyűjtötte össze ezeket időnként (tanulmány)kötetekben, könyvformátumban is közreadva és elérhetővé téve tudásának legjavát. Ő volt Tüskés Tibor.

Jelen ismertetésnek több szempontból sem lehet célja Tüskés Tibor szerteágazó, igen sok mindent felölelő munkásságának a feltérképezése és bemutatása – még csak vázlatosan sem. (Alapvetően, legelsősorban azért, mert tárgya a róla készült bibliográfia recenzálása.) Ám ezzel együtt sem kerülhető meg annak érzékeltetése, milyen irányultságai voltak ennek az életműnek. Az írások legnagyobb hányada természetesen az irodalom tárgyában született, hisz ez állt a legközelebb hozzá, a tanítás mellett ez volt a szűkebb érdeklődési köre, szakmája és részben hivatása. Szövegei legnagyobb hányada a dél-nyugat-magyarországi régióhoz, azon belül is elsősorban a – közvetlenül vagy közvetetten – Pécshez kötődő-köthető alkotókkal foglalkozik Janus Pannoniustól Zrínyi Miklóson át a XX. század végéig alkotóiig, így például Takáts Gyula, Mészöly Miklós, Csorba Győző életművéig. A rövid, felidéző visszaemlékezésektől az ismeretterjesztő írásokon keresztül a